
Stano Kosovel: Tvorničar Sila

---

vsaj za minuto zamenjal prejšnjo muko z drugačno. Lepote ali razumnosti položaja mu seveda ni mar. Osnovna misel dokumenta je strašna, nehlinjena potreba po kazni, po križu, po javnem obglavljenju. Pri tem pa navdaja ta potreba po križu vendarle človeka, ki ne veruje v križ, 'in že samo v tem je ideja' — kakor se je nekoč izrazil Štepan Trofimovič, dasi v nekem drugem primeru.

Z druge strani je ves dokument istočasno nekaj jarostnega in burnega, akoravno se zdi spisan z drugačnim namenom. Pisec izjavlja, da si ni mogel kaj, da ga ne bi napisal, in da je bil 'primoran', kar je zelo verjetno; rad bi se ognil te čaše, ako bi se mogel, a to je bilo menda res nemogoče in tako je ujel spet samo dobro priliko za novo nepristojnost. Da, bolnik se premetava v postelji in hoče zamenjati eno muko za drugo; borba z družbo se mu zazdi najlažji položaj — in evo, že ji zaluči izziv. In res, že v golem dejstvu tega dokumenta sluti človek nov, nenadejan in prezirljiv izziv vsej družbi. Iz njega govori koprnenje, da bi vsaj čim preje zadel ob kakršnegakoli sovražnika . . . (Dalje prih.)

Stano Kosovel / Tvorničar Sila

I.

Tam pod planinami mesto stoji:
mesto je črno, in okoli mesta
so razpostavljene bele vasi.

To je imetje kralja kovin,
v njem gospodari tvorničar Sila.
Kolikor nesejo v daljo oči,
hiše njegove so, polja njegova,
truplo njegovo je, duša njegova . . .
Od štirinajstega leta do rova
srce se vbada in hrepeni,
roka se muči in duša želi —
potlej odpre se svobodna ji cesta:
cesta od bele vasice do mesta,
cesta od mesta do bele vasi.

II.

Tvorničar Sila je velik gospod:
on se vozi v bogati kočiji,
on se napravi po kupčiji
kakor gre romar na božjo pot.

Vsak njegov konj je s srebrom kovan:
 Sili vse roke so v prstanih zlatih...
 Ko da je celo življenje v svatih,
 venomer ôbraz njegov je svečan.

Malokdaj Sili se čelo zmrači:
 če pa pod njim zagozde se obrvi,
 Bog bodi milostljiv njemu, ki prvi
 pride gospodu pred strašne oči —

takrat pod zemljo čujó se udarci,
 na zemlji plakajo žene in starci,
 plaho otroci sprašujejo: «Kaj se godi?...»

III.

Sili na vrata potrka smrt:
 kap ga zadela je... Okrog postelje
 zbrani so najbolj sloveči zdravniki,
 poleg zdravnikov stoje svečeniki —
 leka mu nihče ne ve...

Streže pa Sili služabnikov več:
 eden pri rokah, eden pri nogah,
 eden pri glavi... Vse ne pomaga nič;
 Sila je trd, in s steklenim očesom
 bulji v učeno okolico svojo —
 govor mu vzela je kap.

Slednjič zaklenka v kapelici zvon —
 Sila zahrope in v večnost utone.
 Plačani strežniki ga položé
 kakor vse druge mrličé na pare;
 sveče prižgo mu ob rakvi bogate,
 da pred zemljó ne skopni.

Kadar se zbere sprevod,
 v vrsto za krsto gre prva družina.
 Solze v očeh ima ona edina —
 vsem drugim lahka je pot.
 Delavska deca pred njim nosi vence,
 ali za venci se skrivajo sence —
 niti uradniki, niti ravnateljji,
 nihče ne moli za grešno mu dušo,
 delavci v rovih najmanj...